YAZILIŞININ 950. YILINDA
ULUSLARARASI DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK VE TÜRK DÜNYASI SEMPOZYUMU
(04-06.12.2024) BİLDİRİ KİTABI

YEŞİL KAYIN YAYINLARI

YEŞİL KAYIN YAYINLARI | AKADEMİ

YAZILIŞININ 950. YILINDA
ULUSLARARASI DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK VE TÜRK DÜNYASI SEMPOZYUMU
(04-06.12.2024) BİLDİRİ KİTABI

Editörler / Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SARIKÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AĞCA
Dr. Öğr. Üyesi Dilek UZUNKAYA
Dr. Gulvira DARMENOVA
Arş. Gör. Süveyda ŞAHİN
Uzm. İrem KADIOĞLU
Uzm. Fatma BELENKÖYLÜ
Uzm. Burcu SARIKAYA

Kapak Tasarım / Pamukkale Üniversitesi Kurumsal İletişim
Uygulama ve Araştırma Merkezi

ISBN / 978-625-95046-6-7

E-KİTAP | Aralık 2024

www.yesilkayin.com.tr

iletisim@yesilkayin.com.tr

YAZILIŞININ 950. YILINDA ULUSLARARASI DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK VE TÜRK DÜNYASI SEMPOZYUMU

(04-06.12.2024)

SEMPOZYUM KURULLARI

ONUR KURULU

Prof. Dr. Ahmet KUTLUHAN, Pamukkale Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı

Prof. Dr. Osman MERT, Türk Dil Kurumu Başkanı

Okan OĞUZ, Kazakistan Cumhuriyeti Denizli Fahri Konsolosu

Prof. Dr. Nergis BİRAY, Pamukkale Üniversitesi Altay Toplulukları Dil ve Kültürleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Prof. Dr. Feyza TOKAT, Pamukkale Üniversitesi Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Nergis BİRAY

Prof. Dr. M. Vefa NALBANT

Prof. Dr. Feyza TOKAT

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SARIKÖSE

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AĞCA

Dr. Öğr. Üyesi Dilek UZUNKAYA

SEKRETERYA

Öğr. Gör. Dr. Gulvira DARMENOVA

Arş. Gör. Süveyda ŞAHİN

Uzm. İrem KADIOĞLU

Uzm. Burcu SARIKAYA

Uzm. Fatma BELENKÖYLÜ

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Kamal ABDULLA, Azerbaycan
Prof. Dr. Ferruh AĞCA, Türkiye
Prof. Dr. Abdullah KÖK, Türkiye
Prof. Dr. Abdulla O‘ZBEKOVİCH ULUG‘OV, Özbekistan
Prof. Dr. Abdyldazhan AKMATƏLİYEV, Kırgızistan
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet BURAN, Türkiye
Prof. Dr. Aitmuhamet TURUSHEV, Kazakistan
Prof. Dr. Alfiya YUSUPOVA, Rusya
Prof. Dr. Ali AKAR, Türkiye
Prof. Dr. Alimcan İNAYET, Türkiye
Prof. Dr. Anar FAZILJANOVA, Kazakistan
Prof. Dr. Ayşe İLKER, Türkiye
Prof. Dr. Azamat PARDAYEV, Özbekistan
Prof. Dr. Burul SAGINBAYEVA, Kırgızistan
Prof. Dr. Bülent GÜL, Türkiye
Prof. Dr. Darmonoy ÖRAYEVA, Özbekistan
Prof. Dr. Elçin İBRAHİM, Azerbaycan
Prof. Dr. Ercan ALKAYA, Türkiye
Prof. Dr. Erkan SALAN, Türkiye
Prof. Dr. Erkin EMET, Türkiye
Prof. Dr. Ferhat AĞIRMAN, Türkiye
Prof. Dr. Fevzi ERSOY, Türkiye
Prof.Dr. Gökhan ÇETİNKAYA, Türkiye
Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA, Türkiye
Prof. Dr. Güljanat KURMANGALİYEVA ERCİLASUN, Türkiye
Prof. Dr. Gülşen Seyhan ALIŞIK, Türkiye
Prof. Dr. Gülzura CUMAKUNOVA, Kırgızistan
Prof. Dr. Henryk JANKOVSKİ, Polonya
Prof. Dr. Jabbor ESHANKUL, Özbekistan
Prof. Dr. Jepbarmammet GÖKLENOV, Türkmenistan
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV, Özbekistan

Prof. Dr. Kadıralı KONKOBAYEV, Kırgızistan
Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN, Türkiye
Prof. Dr. Muhtar KAZIMOĞLU, Azerbaycan
Prof. Dr. Napil BAZİLKAN, Kazakistan
Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN,Türkiye
Prof. Dr. Talip YILDIRIM, Türkiye
Prof. Dr. Yerden KAZHYBEK, Kazakistan
Doç. Dr. Assem KASSYMOVA, Kazakistan
Doç. Dr. Aydan HANDAN, Azerbaycan
Doç. Dr. Berdi SARIYEV, Türkiye
Doç. Dr. Dilek HERKMEN, Türkiye
Doç. Dr. Dilshod RACABOV, Özbekistan
Doç. Dr. Elvira LATİFOVA, Azerbaycan
Doç. Dr. Elza ALIŞOVA DEMİRDAĞ, Kıbrıs
Doç. Dr. Emine GANİYEVA, Rusya
Doç. Dr. Esra Gül KESKİN, Türkiye
Doç. Dr. Ezgi DEMİREL KAMANLI, Türkiye
Prof. Dr. Feyza TOKAT, Türkiye
Doç. Dr. Gatibe MAHMUDOVA, Azerbaycan
Doç. Dr. Himmet BÜKE, Türkiye
Doç. Dr. Husniddin EŞONQULOV, Özbekistan
Doç. Dr. Hüseyin YILDIZ, Türkiye
Doç. Dr. Kalamkas BOLATQIZI BOLATOVA, Kazakistan
Doç. Dr. Karlığaş ADİLHANKIZI AVBEKİR, Kazakistan
Doç. Dr. Kuralai TOLEBAYEVA, Kazakistan
Doç. Dr. Lindita XHANARİ LATİFİ, Arnavutluk
Doç. Dr. Maral TAGANOVA, Türkmenistan
Doç. Dr. Mehmet Mustafa KARACA, Türkiye
Doç. Dr. Obidjon KARİMOV, Özbekistan
Doç. Dr. Shurubu KAYHAN, Türkiye
Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN, Türkiye
Doç. Dr. Şebnem HESENLİ GARİBOVA, Azerbaycan
Doç. Dr. Tahir AŞİROV, Türkmenistan
Doç. Dr. Törali KIDIR, Kazakistan
Dr. Öğr. Üyesi Dilek UZUNKAYA, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SARIKÖSE, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AĞCA, Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Nurdin USEEV, Kırgızistan
Dr. Öğr. Üyesi Sema EYNEL, Türkiye
Dr. Cıldız ALİMOVA, Kırgızistan
Dr. Gökçen DURUKOĞLU, Türkiye
Dr. İbrahim KEKEVİ, Türkiye
Dr. Kaliya KULALIYEVA, Kırgızistan
Dr. Nariye SEYDAMETOVA, Rusya
Dr. Rohila RU'ZMONOVA, Özbekistan
Dr. Ulanbek ALİMOV, Kırgızistan
Dr. Selenay KOŞUMCU, MEB Türkiye

YÜZ YÜZE VE ÇEVRİM İÇİ BİLDİRİ SUNACAK BİLİM ADAMLARI

Prof. Dr. Abdullah KÖK, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet BURAN, Türkiye

Prof. Dr. Ali AKAR, Türkiye

Prof. Dr. Alimcan İNAYET, Türkiye

Prof. Dr. Assiya BEKBOSSYNOVA, Kazakistan

Prof. Dr. Ayman ZEYNULİNA FAYZULLOVNA, Kazakistan

Prof. Dr. Bakytzhan KADIROVA MASALİMOVNA, Kazakistan

Prof. Dr. Bayangül KOJAHMETOVA RAMAZANOVNA, Kazakistan

Prof. Dr. Bülent GÜL, Türkiye

Prof. Dr. Duygu UÇGUN, Türkiye

Prof. Dr. Ercan ALKAYA, Türkiye

Prof. Dr. Erkan SALAN, Türkiye

Prof. Dr. Erkin EMET, Türkiye

Prof. Dr. Ferruh AĞCA, Türkiye

Prof. Dr. Fevzi ERSOY, Türkiye

Prof.Dr. Gökhan ÇETİNKAYA , Türkiye

Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA, Türkiye

Prof. Dr. Gulzhan SHOKYM, Kazakistan

Prof. Dr. Hemide ALİYEVA EHMED GIZI, Azerbaycan

Prof. Dr. Kasımcan SADIKOV, Özbekistan

Prof. Dr. Kenzhegul ESİRKEPOVA, Kazakistan

Prof. Dr. Quralay BİYMOLDAQIZI KÜDERİNOVA, Kazakistan

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM, Türkiye

Prof. Dr. Mehmet Vefa NALBANT, Türkiye

Prof. Dr. Nadirhan HASAN, Özbekistan

Prof. Dr. Nergis BİRAY, Türkiye

Prof. Dr. Orynay ZHUBAY SAGYNGALİKYZY, Kazakistan

Prof. Dr. Sävle ABIMULDINA TOKTASINOVA, Kazakistan

Prof. Dr. Süleyman SOLMAZ, Türkiye

Prof. Dr. Şamşetdin NAJİMOVİÇ ABDİNAZİMOV, Özbekistan

Prof. Dr. Talip YILDIRIM, Türkiye

Doç. Dr. Aytac ZEYNALOVA, Azerbaycan

Doç. Dr. Ayten ABUZAR HAJİYEVA, Azerbaycan

Doç.Dr.Bagila MURATBEK QURMANBEKQYZY, Kazakistan
Prof. Dr. Cemal BAYAK, Türkiye
Doç. Dr. Dilek HERKMEN, Türkiye
Doç. Dr. Esra Gül KESKİN, Türkiye
Doç. Dr. Ezgi DEMİREL KAMANLI, Türkiye
Prof. Dr. Feyza TOKAT, Türkiye
Doç.Dr.Gauhar BALĞABAYEVA, Kazakistan
Doç. Dr. Gulnoz SATTAROVA, Özbekistan
Doç. Dr. Himmet BÜKE, Türkiye
Doç. Dr. Hüseyin YILDIZ, Türkiye
Doç. Dr. Maral TAGANOVA, Türkmenistan
Doç.Dr. Meder SALİEV, Kırgızistan
Doç.Dr.Nazgul TURDUBAEVA, Kırgızistan
Doç.Dr.Negizbek ŞABDANALİYEV, Kırgızistan
Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU, Türkiye
Doç Dr Orzigul HAMROYEVA, Özbekistan
Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN, Türkiye
Doç. Dr. Tahir AŞİROV, Türkmenistan
Doç. Dr. Ümit Özgür DEMİRCİ, Türkiye
Doç. Dr. Zhibek NOGAYBAYEVA ABDİBEKOVNA, Kazakistan
Dr. Öğr. Üyesi Aysel BAYTOK, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Dilek UZUNKAYA, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KEKEVİ, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SARIKÖSE, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AĞCA, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Sema EYNEL, Türkiye
Dr. Aigul BAİDİBEKOVNA AMİRBEKOVA, Kazakistan
Dr. Akjagül NURGELDİYEVA, Türkmenistan
Dr. Aysun SOYER, Türkiye
Dr. Gökçen DURUKOĞLU, Türkiye
Arş. Gör. Dr. Duygu KOCA, Türkiye
Dr. Hocaaxmed YELBAEVİÇ TOLIBAEV, Özbekistan
Dr. Nariie SEİDAMETOVA, Ukrayna
Dr. Övezmuhammet ABDILLAYEV, Türkmenistan
Dr. Özge EKER, Türkiye
Dr. Selenay KOŞUMCU, Türkiye
Dr. Selma ÇELİK, Türkiye

Öğr. Gör. Dr. Gulvira DARMENOVA, Türkiye

Arş. Gör. Süveyda ŞAHİN, Türkiye

Uzm.Ainur ATASHBEKOVNA SEITBEKOVA, Kazakistan

Uzm.Almagul KHABIYEVA ALTAIKYZY, Kazakistan

Uzm. Aygerim TASHEKOVA TARBİNOVNA, Kazakistan

Uzm.Dana PASHAN MUSABEKOVNA, Kazakistan

Uzm.Gulfar MAMYRBEK MAZHITQYZY, Kazakistan

Uzm. Kamila KOJAKHMETOVA YERMURATOVNA, Kazakistan

Uzm. Makhabat AKYLBEKOVA, Kırgızistan

Uzm. Mustafa KÖK, Türkiye

Uzm.Roza KOZHABAEVNA BAKBERGENOVA, Kazakistan

Öğr. Gör. Aytac RUSTAMLİ, Azerbaycan

Öğr. Gör. Bayram REJEBOV, Türkmenistan

Öğr. Gör. Dinmuhammet TEKAYEV, Türkmenistan

Öğr. Gör. Parahat DURDYGYLYJOV, Türkmenistan

Öğr. Gör. Yazgeldi CHARİYEV, Türkmenistan

Öğr. Janar ORINBASARKIZI EMİRGALİ, Kazakistan

SÖZ BAŞI

Dîvânu Lugâti't-Türk Türk dilinin baş köşesinde yer alması gereken eserlerinden biridir. Onu sadece dil açısından değil, aynı zamanda günümüze kadar ulaşan edebî ve kültürel bir miras olarak da değerlendirmek gerekir. Yazıldığı dönemin dil yapısını ve sosyal hayatını yansıtan, bugün üzerinde hâlâ derinlemesine çalışmalar yapılan *Divanu Lugatit Türk*, Türk dili, tarihi ve kültürünü anlayıp kavramakta temel bir kaynak olmasının yanında Türk dünyasının ortak mirasını da temsil etmektedir.

Bu sempozyum, yazılışının 950. yılında *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ün farklı yönlerini keşfetmek, anlamak ve daha pek çok derinlemesine araştırma ve incelemeyi yapmak ve bir araya getirmek amacıyla düzenlenmiştir. Katılımcılar, eseri dil bilimi, dil özellikleri, edebiyat, tarih ve kültür açısından ele alarak, Türk dilinin geçmişine, tarihî süreçte geçirdiği değişikliklere ve gelişimine ışık tutmuşlardır. Her bir bildirinin, *Dîvânu Lugâti't-Türk* ile ilgili yeni bakış açılarına sunduğu ve elimizdeki kaynaklara değerli yeni katkılar sağladığı inancıyla, bu çalışmalara değer veriyor, saygı duyuyoruz.

Sempozyumda ortaya konan araştırmalar, kültürel mirasa katkı sağlamasına ek olarak akademik dünyaya yönelik önemli bir adım da teşkil etmektedir. Bu eser, sadece bir dil bilgisi kaynağı değil, aynı zamanda bir halkın düşünce dünyasını yansıtan, önemli bir kültürel belgedir. Eserin Kaşgarlı Mahmut tarafından Türk dilinin imkanlarından çok, Türk milletinin siyasi kudretini göstermek için yazıldığını da vurgulamak gerekir. Aynı zamanda eser üzerinde bugüne kadar yapılan değerlendirme ve incelemeler, bundan sonraki araştırmalar için güçlü bir temel oluşturacak, eserin daha derinlemesine anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır.

Sempozyumun düzenlenmesi sürecinde emeği geçen herkese, özellikle bildiri sahiplerine, katılımcılara ve destek veren bütün kurum, kuruluş ve kişilere teşekkürü borç biliriz. Bu bildiri kitabının, bundan sonra *Dîvânu Lugâti't-Türk* üzerine yapılacak olan çalışmalar için de değerli bir kaynak teşkil edeceğine inanıyoruz.

Türk kültürü, dili, edebiyatı ve tarihinin derinliklerine dair değerli bilgileri bünyesinde barındıran bu eserle ilgili bütün araştırmaların daha geniş bir kitlelere ulaşmasını umuyor, bildiri kitabının okurlara katkı sağlamasını diliyoruz.

Saygılarımızla…

Sempozyum Düzenleme Kurulu

İÇİNDEKİLER

SEMPOZYUM KURULLARI III
SÖZ BAŞI X
İÇİNDEKİLER XI

AÇIŞ KONUŞMALARI 1
PAÜ PADAM Müdürü Prof. Dr. Feyza TOKAT'ın Açış Konuşması 1
PAÜ ALTAY DİLMER Müdürü Prof. Dr. Nergis BİRAY'ın Açış Konuşması 2
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN'un Açış Konuşması 3
Kazakistan Cumhuriyeti Denizli Fahri Konsolosu Okan OĞUZ'un Açış Konuşması 5
Unesco Türkiye Millî Komisyonu Başkanı Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ'un Açış Konuşması 6
Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Osman MERT'in Açış Konuşması 9
Pamukkale Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet KUTLUHAN'ın Açış Konuşması 11

BİLDİRİ METİNLERİ 13
Dîvânu Lugâti't-Türk'te Kuşaklar Arası Farklılıklar ve Temel Değerlerin Değişimi
Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA 14
Махмұд Қашқаридың «Диуани Лұғат Ат-Түрк» Еңбегіндегі Лексиканың Қазақ Шешендік Өнеріндегі Көрінісі
КОЖАХМЕТОВА Баянгуль Рамазановна; КОЖАХМЕТОВА Камила Ермуратовна 19
Dîvânu Lugâti't-Türk'te Tanımlama Yöntemleri: Kaşgarlı Savlarıg Neteg Ukturdı?
Ezgi DEMİREL KAMANLI 27
Divānü Lugat'it-Türk'te Geçen Bazı Ses ve Şekil Özelliklerinin Kırgız Türkçesindeki Yeri
Meder SALİEV 35
Çuvaşça Kaynaklarda Dîvânu Lugâti't-Türk
Feyzi ERSOY 45
Dîvânu Lugâti't-Türk'te Oğuzlarca Söylendiği Belirtilen Cümlelerdeki Fiiller Üzerine
Erkan SALAN 54
Dîvânu Lugâti't-Türk'te Saygı İfadeleri
Dilek UZUNKAYA 78
Divanu Lugati't-Türk'te Geçen "songkur" Sözcüğünün Çincedeki Biçimleri Üzerine
Alimcan İNAYET 87
Махмуд Қашқари Еңбегіндегі Концептілер: Танымдық Және Тілдік Көрініс
Кенжегул ЕСИРКЕПОВА 92
Махмұд Қашқари «Диуани Лұғат-Ат Түрк» Еңбегінің Алаш Руханиятына Әсері

ЗЕЙНУЛИНА Айман Файзулловна; ТАШЕКОВА Айгерим Тарбиновна 98

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Günümüze bay-

Dilek HERKMEN 105

Махмұд Қашғари Еңбектері- Тарихи Дерек Көзі

Гаyһар БАЛҒАБАЕВА 112

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki İşlek Olmayan Yapım Ekleri Üzerine

Mehmet Dursun ERDEM; Ümit Özgür DEMİRCİ; Aysun SOYER 117

Doğu Türkistan'da Yıllarca Süren Bir Sansür Örneği: Dîvânu Lûgati't-Türk'ün Yeni Uygur Türkçesine Aktarılması Serüveni

Erkin EMET 124

"Divanü Lüğat-it-Türk"ün Azərbaycanda Araşdırılması Məsələləri

Həmidə ƏHMƏD QIZI ƏLİYEVA 131

Kırgızistan'da Dîvânu Lügâti't-Türk Araştırmaları

Aysel BAYTOK; Makhabat AKILBEKOVA 137

М.Қашқаридың «Диуани Луғат Ит-Түрк» Еңбегі Мен Ескі Қазақ Тілі Арасындағы Лексикалық Сабақтастық

МАМЫРБЕК Гүлфар МӘЖИТҚЫЗЫ 161

Türkmen Türkçesi ile Dîvânü Lugâti't-Türk'ün Söz Varlığının Anlam Bilgisi Açısından Karşılaştırılması

Ercan ALKAYA; Yavuz TANYERİ 165

Oğuz Grubu Türk Lehçelerindeki Yer ve Mekân Adlarının (Mikrotoponimlerin) Dîvânü Lugâti't-Türk'teki İzleri

Süleyman Kaan YALÇIN 173

Kaşgarlı Mahmud'a Göre "Oğuzlar Neyi Bilmez?"

Himmet BÜKE 185

Eski Türk Yazısındaki Alfabe ve Grafik Sistemi

Kuralay BIMOLDAKIZI KÜDERINOVA 198

Қобыланды Батыр Жырындағы Тұрақты Тіркестер

Алмагүл ХАБИЕВА 201

Kaşgarlı'ya Göre Türk Dilinin Ünlüleri ve Kapalı ė Meselesi

Ahmet BURAN 205

Eski Türkçe *kurugsak* ve *kogursak* Sözcükleri Üzerine

Ferruh AĞCA 217

Dîvânu Lûgati't-Türk'te İkili Biçimler Üzerine Notlar: Nöbetleşmeler

Hüseyin YILDIZ 222

Dil Öğretimi Bağlamında Dîvânu Lugâti't-Türk'te Ses Bilimsel Koşutluk ve Ses Bilimsel İşlemleme Süreçlerine Katkısı

Mustafa AĞCA 237

Dîvânü Lugâti't-Türk'te 'Üküş Sewinç Bulsa Katıg Oxsunur' Atasözü Üzerine

Selenay KOŞUMCU 245

Gizli Bir Yarlık Metni Olarak Dîvânu Lugati't-Türk

Mehmet Vefa NALBANT 251

Bir Kültürel Manifesto Eseri Olarak Divânû Lügâti't-Türk

Ali AKAR 261

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Av Hayvanlarının Tuva Türkçesindeki Durumu

Gulvira DARMENOVA 267

Comparative Phraseology: Methods for Analyzing Equivalents of Different Languages

Aigul AMİRBEKOVA 282

Türklerin İlk Gastronomi Kitabı Dîvânu Lugâti't-Türk

Abdullah KÖK; Özge EKER KAVALÇALAN; Mustafa Kemal KÖK 287

Dîvânu Lügâti't-Türk'te Giysi Adları

Talip YILDIRIM; Duygu KOCA 303

Dîvânu Lugâti't-Türk'te Tükenmeyen İki Değer: Bilgelik ve Kahramanlık

Oğuzhan KARABURGU 308

Kaşgarlı'da "Türk"
"Dîvânu Lugâti't-Türk Karahanlı Türkçesinin Eseri midir?"

Gökçen DURUKOĞLU 314

Tarihi Altderlem Lengüistik İşaretleme Geliştirimi

Ainur SEİTBEKOVA ATAŞBEKIZI 325

Divanu Lügati't-Türk'ün Yazıldığı Dönemde Dil Anlayışı

Süleyman SOLMAZ 328

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sürecinde Geribildirim

Gökhan ÇETİNKAYA 337

Divânu Lugati't-Türk'ün Çocuk Edebiyatına Uyarlamalarında Dil ve Anlatım Özellikleri

Feyza TOKAT 344

Dîvânu Lugâti't-Türk ve Özbek Türkçesindeki Ses Yansımalı Sözcüklerin Ses ve Anlam Bakımından Karşılaştırılması

Nergis BİRAY; Süveyda ŞAHİN 352

Kaşgarlı Mahmud'un Tarihî Doğu Türkistan Şehirlerinden Kaydettiği Sözcüklerin Doğu Türkçesi Sözlüklerindeki Durumu

Mehmet SARIKÖSE 365

Dîvânu Lugâti't-Türk'te Yer Alan Aşk ve Sevda Şiirleri Üzerine

Selma ÇELİK 376

Стамбул Атауының Қазақ Тіліндегі Жазылу Нұсқалары Туралы

Дана ПАШАН 387

«Devonu Lug'Ati-T-Turk» Matnidagi Harakat Belgilari va Turkiy So'Zlarning O'Qilishi Masalasi

Qosimjon SODIQOV 390

Махмұт Қашқари Мұрасының Гендерлік Тілдік Мәні

Гүлжан Т. ШОҚЫМ 399

"Dįvānü Luġāti't-Türk"teki Algı Fiillerinin Karaçay-Malkar Türkçesindeki Durumları Üzerine Bir Değerlendirme

Esra Gül KESKİN 402

XX. Yüzyılda Türkmen Dili Üzerine Çalışmalar: G. H. Alparov (1888-1936) Örneği

Tahir AŞİROV 415

Mahmud Kaşğarinin "Divani-Lüğəti-Türk" Əsərində Təbiət Mövzusu

Aytən HACIYEVA 420

Маҳмуд Қашғарийдиң «Девону-Луғат-Ит-Түрк» Сөзлиги Ҳәм Қарақалпақ Тилине Қатнасы

Шамшетдин Нажимович АБДИНАЗИМОВ; Хожаахмед Елбаевич ТОЛЫБАЕВ 427

Türkçe Eğitimi Tarihinin Temel Eserlerinden Sözlükler ve Dil Bilgisi Kitapları Üzerine Hazırlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

Duygu UÇGUN 431

"Divanü Lüğat-İt Türk" Əsərinə Daxil Edilmiş Folklor Nümunələrində Türklərin Etnik Psixologiyasının Bədii İfadəsi

Aytac XALİD QIZI ZEYNALOVA 440

"Divan-I Lügati't-Türk'te" Dini Kavramlar

Övezmuhammet ABDYLLAYEV 450

Türkmen Halysynyň Taryhy Kökleri

Akjagül NURGELDIÝEWA 464

Махмұд Қашқаридың «Диуани Лұғат Ат-Түрк» Сөздігі: Қазақ-Түрік Тілдеріндегі Мақал-Мәтелдердің Қолданысы

Роза КОЖАБАЕВНА БАҚБЕРГЕНОВА 468

"Дивану Лугат-Ит-Түрктүн" Кыргызча Котормолору Тууралуу

Негизбек ШАБДАНАЛИЕВ 474

Dîvânu Lugâti't-Türk'te Geçen "üşkür-" Eylemleri Üzerine

İbrahim KEKEVİ 481

Garaşsyzlyk Döwründe Türkmenistanda Tahyrylar Döwletiniň Taryhynyň Öwrenilişi

Parahat DURDYGYLYJOW 486

Түркітану Негіздері Және М. Қашғари Сөзінің Ортологиясы

Бағила МҰРАТБЕК ҚҰРМАНБЕККЫЗЫ; Жанар ӘМІРҒАЛИ ОРЫНБАСАРҚЫЗЫ 491

Түркі Халықтары Мен Қазіргі Қазақстанның Тілдері Жалқы Есімдерді Зерттеу Контекстінде (Жазба Ескерткіштерінің Материалдары Негізінде)

Saule ABIMULDINA; Nursulu SHAIMERDENOVA; Bakytzhamal GABDULKHAYEVA; Ainur KIKBAEVA; Issabay YESMAGAMBETOV 499

Azərbaycan Türkologiyasında "Divanü Lüğət-İt-Türk"

Aytac RÜSTƏMLİ 505

Türkmenistanda Horezmşalar-Anuşteginler Döwletiniň Taryhynyň Öwrenilişi

Dinmuhammet TEKAÝEW 510

Бизнес Лингвистиканың Синергетикалық Бағыттағы Ғылым Саласы Ретінде Қалыптасуы

Бақытжан КАДЫРОВА ҚАЙРАТҚЫЗЫ; Лаура ҚҰМАР ҚАЙРАТҚЫЗЫ 513

Дамытушы Білім Беру Және Оның Шет Тілдерін Оқудағы Қолданылуы: Жасанды Интеллект Пен Мәдени Мұраның Рөлі

Асель УТЕГЕНОВА; Дильназ АБЕНОВА 517

Abdurrauf Fıtrat'ın "Divan U Lügat İt Türk"Teki Nazm Örnekleriyle İlgili Görüşleri

Nadirhan HASAN; Orzigül HAMROYEVA 523

Махмұт Қашқаридің «Диван Лұғат Ат-Түрк» Атты Сөздігіндегі Ауыз Әдебиеті Үлгілерінің Берілу Құндылығы

Ж.А. НОҒАЙБАЕВА 527

Sowet Türkmenistanynyň Okuw Kitaplarynda Türkiýäniň Taryhy

Baýram REJEPOW 532

Türkmenistan'da Karamanoğullari Üzerine Yapılan Çalışmalar (Tarih, Dil ve Edebiyat Bağlaminda)

Ýazgeldi ÇARYÝEW 537

SEMPOZYUM PROGRAMI 541

KATILAN KURUMLARIN LOGOLARI 546

SEMPOZYUMDAN KARELER 547

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ SÜRECİNDE GERİBİLDİRİM

Gökhan ÇETİNKAYA*

Öz

Yabancı dil öğrenimi anlama, anlatma becerileri ve dil yapılarını da kapsayan çok boyutlu bir süreçtir. Bu çok boyutlu yabancı dil öğrenim sürecinin başarılı bir biçimde ilerleyebilmesi için geribildirimin yetkin bir biçimde işe koşulması gerekir. Geribildirim biçimlendirici değerlendirmenin temel bir bileşenidir. Yanlışlar dil öğreniminin doğal bir parçasıdır. Öğrenci doğru yapıları edininceye dek anlama ve anlatma sürecinde yanlışlar yapar. Bu yanlışlar eksik bilgi, yanlış kavram geliştirme gibi nedenlerden kaynaklanır. Öğrencinin doğru yapıları edinmesi için süreç içinde ona geribildirim verilmesi gerekir. Geribildirim etkileşimsel bir süreçtir. Geribildirim yoluyla öğretmen öğrencinin hangi alanlarda sorun yaşadığını ve desteğe gereksinimi olduğunu görebilir. Gördüğü bu eksiklikleri de verdiği geribildirimlerle geliştirebilir. Geribildirimin öğrencinin gelişimine katkı sağlayabilmesi için belirli özellikleri taşıması gerekir. Geribildirim niteliğini; geribildirimin türü, kullanılan geribildirim stratejisi gibi temel özellikler belirler. Bu çalışmada; geribildirim sınıflandırması, geribildirim kaynakları, geribildirim türleri, geribildirim stratejileri, geribildirimde dikkate dilmesi gerekenler, nitelikli geribildirimin özellikleri alt başlıklarına yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Geribildirim, düzeltme geribildirimi, değerlendirmeci geribildirim, betimleyici geribildirim

Feedback in The Process of Teachıng Turkısh as A Foreign Language

Abstract

Foreign language learning is a multidimensional process that includes comprehension, expression skills and language structures. In order for this multidimensional foreign language learning process to progress successfully, feedback must be used competently. Feedback is a basic component of formative assessment. Errors are a natural part of language learning. Students make errors in the process of understanding and expression until they acquire the correct structures. These errors are caused by reasons such as incomplete knowledge and incorrect concept development. In order for students to acquire the correct structures, they must be given feedback during the process. Feedback is an interactive process. Through feedback, the teacher can see in which areas the student has problems and needs support. They can also improve these deficiencies with the feedback they provide. In order for feedback to contribute to the student's development, it must have certain characteristics. The nature of feedback is determined by basic characteristics such as the type of feedback and the feedback strategy used. In this study, feedback classification, feedback sources, feedback types, feedback strategies, things to consider in feedback, characteristics of quality feedback subheadings are included.

Keywords: Feedback, corrective feedback, evaluative feedback, formative feedback

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde geribildirim, dil öğrenenlerin gelişimlerini desteklemek, yanlışlarını düzeltmek ve güdülerini artırmak için oldukça önemli bir araçtır. Etkili geribildirim, öğrencinin gelişimini sağlarken aynı zamanda öğrenme sürecinde ona güven verir. Alanyazında geribildirim değerlendirmeci ve betimleyici olmak üzere iki ulamda tanımlanır. Geribildirim, öğrencilerin başarısını doğrudan etkileyen önemli bir bilgi kaynağıdır. Çünkü geribildirim öğretmenlerin hem öğrencilerin konuyu kavrama düzeylerini anlamalarını sağlayan hem de öğrencilerin tam olarak kavrayamadıkları aşamalara yönelik farkındalık oluşturan; öğretmenlerin gerekli açıklama, örnekleme, geri dönüşlerle öğrenme durumlarını daha etkili kılmalarına olanak tanıyan işlevsel bir iletişim sürecidir (Çetinkaya ve Köğce, 2014).

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, gokhancetinkaya76@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0001-6208-7867

Yapılan çalışmaların sonuçları nitelikli olmayan geribildirimin öğrencinin öğrenme sürecini olumsuz etkilediği yönündedir (Hattie ve Timperley, 2007; Kluger ve DeNisi, 1996). Bu yüzden geribildirim verme sürecinde öğrenme alanının doğasına özgü yapılar göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin yazma becerisinde geribildirim yazılı metnin üzerinden gerçekleştirilir. Yazılı metin yüzey ve derin yapıdan oluşur. Yüzeyde biçimsel özellikler ve metnin küçük ölçekli yapısı vardır. Derinde ise metnin anlamsal bütünlüğünü sağlayan tutarlılık yer alır. Geribildirim sürecinde yalnızca yüzey yapı değil, derin yapı da göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan çalışmaların sonuçları öğretmenlerin daha çok yazım, noktalama, sayfa düzeni gibi metnin biçimsel özelliklerine geribildirim verdiği yönündedir.

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde verilen geribildirimin niteliğini belirginleştiren temel kavramlara ilişkin açıklama getirmektir. Bu amaçtan yönelimle aşağıda, *geribildirim sınıflandırması*, *geribildirim kaynakları*, *geribildirim türleri*, *geribildirim stratejileri*, *geribildirimde dikkat edilmesi gerekenler*, *nitelikli geribildirimin özellikleri* alt başlıklarına yer verilmiştir.

Geribildirim Sınıflandırması

Alanyazında geribildirim *değerlendirici* ve *betimleyici* olmak üzere iki ulamda tanımlanır. Aşağıda Tunstall ve Gipps'e (1996; akt. Çetinkaya ve Köğce, 2014) ait sınıflandırma yer almaktadır.

Tablo 1. Geribildirim Sınıflandırması

Olumlu Geribildirim..... Başarım Geribildirimi			
Değerlendirici Geribildirim		***Betimleyici Geribildirim***	
A1	**B1**	**C1**	**D1**
Ödüllendirme	Onaylama	Başarıyı belirtme	Başarıyla ilgili açıklama
A2	**B2**	**C2**	**D2**
Cezalandırma	Onaylamama/ Beğenmeme	İlerleme/gelişmeyi Belirtme	Gelişme yolunu oluşturma

Değerlendirmeci geribildirim; ödüllendirme, onaylama, cezalandırma, onaylamama gibi alt ulamlar içerir. Değerlendirici ulama ilişkin işlemlerin sonunda sunulan geribildirim hem olumlu hem de olumsuz olabilir. Öte yandan, betimleyici ulama ilişkin işlemlerin sonunda böyle bir durum söz konusu değildir. Betimleyici ulamdaki geribildirim sunma işlemleri sonunda yalnızca başarım ve gelişime odaklanılmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde öğrencinin gelişimi için öğretmenin başarıyı belirterek, başarıyla ilgili açıklama yaparak öğrencinin neyi iyi yaptığını betimlemesi gerekir. Öte yandan öğrencinin başarımında bir sapma olduğunda da öğretmen öğrenciye başarımını nasıl geliştireceğini betimlemelidir. Daha önce de belirtildiği gibi değerlendirmeci geribildirimin öğrencinin başarımına bir katkısı yoktur.

Geribildirim Kaynakları

Geribildirimin kaynağı öğretmen, akran ya da öğrencinin kendisi olabilir. Öğretim sürecinde öğretmen başat geribildirim kaynağıdır. Yapılan çalışmaların sonuçları öğrencilerin daha çok öğretmeninden geribildirim almayı yeğlediğini gösterir. Fakat öğretmen akran ve öz kaynaklı geribildirim yöntemini de öğretim sürecinde işe koşmalıdır (Çetinkaya,2019).

Akran geribildirimi sürecinde öğrenciler birbirlerinin başarımına geribildirim verir. Öğrencilerin nasıl etkili geribildirim vereceğini öğrenmesi için öğretmen onlara model olmalıdır. Süreçte de akranlarını değerlendirebilmeleri için öğrenme çıktısına yönelik ölçütler verilmelidir. Böyle

arkadaşına geribildirim verecek akran neye geribildirim vereceğini açıkça anlayabilir ve konunun dışına çıkmaz.

Bireyin kendisine geribildirim vermesi öz değerlendirme olarak da tanımlanabilir. Bu süreçte birey kendi başarımını belirlenen ölçütler çerçevesinde inceler. İnceleme sonucunda belirlediği sapmaları nasıl geliştireceğine ilişkin strateji belirler. Bireyin bilgi ve beceri durumu kendi başarımını geliştirme derecesinde belirleyicidir.

Öğretmenin öğretme-öğrenme sürecinde gerekli durumlarda her geribildirim kaynağına yer vermesi nitelikli geribildirimin temel gereğidir. Fakat öğrencilere, eleştiri türü geribildirimin dilsel niteliğinin, geribildirim alan öğrencilerin güdüleri üzerinde yaratacağı etkiler anlatılmalı, örnek geribildirimler üzerinden eleştirilerin yapıcı bir çerçevede nasıl sunulacağı gösterilmelidir (Hamzadayı ve Çetinkaya, 2011).

Geribildirim Türleri

Verilen bildirinin iletilme biçimi ve içeriği geribildirim türünün belirleyicisidir. Geribildirim türleri, farklı amaçlarla kullanılır ve her biri farklı durumlar için uygundur. Başlıca geribildirim türleri şöyledir:

- Doğrudan geribildirim
- Dolaylı geribildirim
- Ağırlıklı geribildirim
- Eşlikli geribildirim

Doğrudan geribildirimde**,** öğrencinin yaptığı yanlışlar doğrudan düzeltilir. Bu tür geribildirim, dil yapıları ve kurallarına yönelik açık bilgi sağlar.

Örnek (1):

"Yanlış: *Benim kitap okumak istiyorum.* / Doğru: *Kitap okumak istiyorum.*"

Dolaylı geribildirimde öğrencinin yaptığı yanlış üzerinde durulmaz; fakat öğrencinin yanlışı anlamasını sağlayacak ipuçları verilir.

Örnek (2):

"Bu cümlede yanlış bir şey var, tekrar düşün."

Yazılı bir metindeki yanlışların altını çizerek, kodla göstererek ya da yuvarlak içine alarak verilen geribildirim de dolaylıdır. Öğrencinin yanlışını görmesini sağlamaya yönelik her eylem dolaylı geribildirim olarak tanımlanabilir.

Ağırlıklı geribildirimde, öğrencinin birden fazla yanlış yaptığı durumlarda, öğretmen yalnızca bazı yanlışları düzeltir ve diğerlerine dikkat çekmez. Bu, öğrencinin daha önemli yanlışlarını düzeltmesine yardımcı olur.

Eşlikli geribildirimde, öncelikle öğrencinin doğru yapmayı başardığı dil yapılarına odaklanılır, böylece öğrencinin güveni artar.

Örnek (3):

"Cümlenin yapısı çok iyi, ancak eylem çekimini biraz daha dikkatli kullanmalısın."

Geribildirim Stratejileri

Geribildirim stratejileri öğretmenin öğrencinin başarımını pekiştirmek, yanlışını düzeltmek ve/veya sapmayı ortadan kaldırmak için izlediği yoldur. Yao (2000) geribildirim stratejilerini sekiz ulamda tanımlar. Bu sekiz strateji açıklamalarıyla birlikte aşağıda verilmiştir (akt. Çetinkaya, 2019) :

1. *Doğrudan düzeltme (explicit correction):* Öğretmen öğrencinin söylediğinin yanlış olduğunu doğrudan belirtir ve yanlışın doğru biçimini söyler.
2. *Yeniden biçimlendirme (recast):* Öğretmen örtük bir biçimde öğrencinin sözcesinin bir bölümünü ya da bütününü yeniden geliştirir.

3. *Açıklığa kavuşturma isteği (clarification request):* Öğrencinin sözcesine ilişkin anlaşılabilirlik ya da doğruluk ile ilgili sorunlara gönderimde bulunan bir geribildirim türüdür. "Efendim?" ya da "X ile neyi anlatmak istedin?" gibi tümceleri içerir.

4. *Üst-dilsel geribildirim (metalinguistic feedback):* Doğru biçimi açıkça sağlamadan öğrencinin doğru biçimlendirilmemiş sözcesine yönelik yorum, bilgi ya da sorular içerir. Üstdilsel yorumlar genellikle bir noktada yanlış olduğuna işaret eder. (örn., "Yanlışını bulabilir misin?", "Hayır x değil ya da yalnızca "hayır".) Üstdilsel bilgi genellikle yanlışın niteliği gibi dilbilgisel ya da sözlüksel yanlışların olduğu durumlarda sözcük tanımı geribildirim sağlar (örn., "Bu tekil midir?"). Üstdilsel sorular yanlışın türünü işaret etmekle birlikte doğruyu öğrencinin bulmasını amaçlar (örn., "Bu çoğul mudur?").

5. *Söyletim (elicitation):* Öğretmenlerin öğrencinin ürettiği bozuk sözcedeki yanlışının doğru biçimini doğrudan öğrencinin kendisinin bulmasını sağladıkları bir geribildirim türüdür. Burada üç ayrı teknik kullanılabilir. İlk olarak, öğretmenler öğrencinin ürettiği bozuk sözcenin bir bölümünü yineleyerek durur ve doğru biçimiyle öğrencinin tamamlamasını bekler (örn. Dün, ben….). Sonrasında, bu işlemi "Hayır, böyle değil." gibi üst dilsel yorum izleyebilir. İkinci olarak, öğretmenler öğrencilerin doğru biçimleri söylemesi için soruları kullanır (örn. X'i Türkçede nasıl söyleriz?). "Bunu Türkçede böyle söyler miyiz?" gibi bir soru ise söyletim değil, üstdilsel geribildirimdir. Üçüncü olarak, öğretmenler öğrencilerden sözcelerini yeniden geliştirmelerini isteyebilir.

6. *Yineleme (repetition):* Öğretmen öğrencinin doğru olmayan sözcesini yineler. Bunu yaparken, yanlışı belirginleştirmek için doğru olmayan sözcüğü ya da öbeği vurgulu bir biçimde sesletir.

7. *Söze girme (interuption)*: Öğrenci sözcesini üretirken öğretmen öğrencinin sözünü keser ve yaptığı yanlışın doğrusunu söyler.

8. *Beden dili (body language)*: Öğretmen öğrenci bir hata yaptığında sözlü geribildirim vermek yerine jest, mimik, el kol hareketleri kullanarak geribildirim verir.

Geribildirimde Dikkat Edilmesi Gerekenler

Geribildirimin öğrencinin gelişimine katkı sağlayabilmesi için öğretmenin süreçte dikkat etmesi gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler şöyledir:

- Dil düzeyine uygunluk
- Aşamalı geribildirim
- Olumlu dil kullanımı
- Öğrenci odaklı geribildirim
- Zamanında geribildirim

Öğrencinin dil düzeyi göz önünde bulundurularak, geribildirim anlaşılabilir ve uygulanabilir biçimde verilmelidir. Öğrencinin anlayamadığı ve uygulayamadığı bir geribildirim öğrencinin özyeterlik algısını düşürüp yabancı dil öğrenme isteğini ve güdüsünü azaltabilir. Başlangıç düzeyindeki öğrencilere karmaşık dil yapıları içeren geribildirim vermek onları zorlayabilir ve kaygı düzeylerini yükseltebilir. Bu yüzden geribildirim verirken düzeye uygun yalın bir dil kullanılmalıdır.

Öğrencinin gelişimi izlenerek, geribildirimlerin aşamalı olarak zorlaştırılması öğrencinin gelişimi açısından yararlı olacaktır. Başlangıçta daha kolay yanlışlar üzerine yoğunlaşılırken, ileri düzeylerde daha karmaşık dil yapılarına odaklanılmalıdır. Geribildirim verirken kolaydan zora, somuttan soyuta, yalından karmaşığa ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Öğrencinin moralini bozacak dil kullanımından kaçınılmalı, yapıcı ve destekleyici dil kullanılmalıdır. Olumlu dil kullanarak öğrencinin öğrenme güdüsü artırılmalıdır. Olumlu dil kullanımı öğrencinin geribildirim kaynağına saygı duymasını ve geribildirimi dikkate almasını sağlayacaktır.

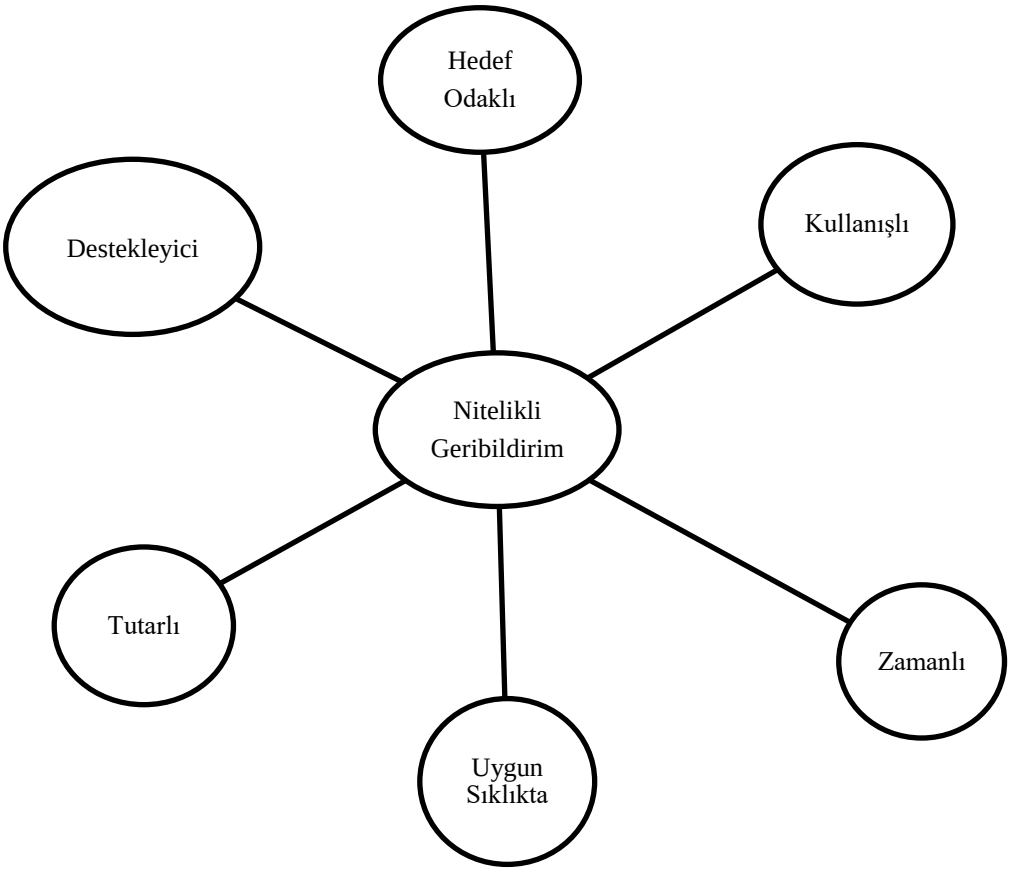
Öğrencinin gereksinimlerine göre, bireysel hedeflerine odaklanan geribildirim vermek, öğrencinin güdüsünü artırır. Her öğrenci farklı hızda ilerlediği için, bireye özel geribildirim daha yararlı

olacaktır. Öğrencinin duygusal yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Bazı öğrenciler daha kırılgan ve duyarlı olabilir. Bu yüzden geribildirim kırılgan öğrencilere karşı daha özenli verilmelidir.

Öğrencinin yanlışlarını hemen düzeltmek, öğrenme sürecinin taze olduğu bir zamanda geribildirim vermek çok etkilidir. Ancak, geribildirim hemen verilse de, öğrencinin konuya olan ilgisinin sürmesi için dilin doğal akışını kesmemek gerekir. Çok gerekmedikçe öğrencinin sözü kesintiye uğratılmamalıdır.

Nitelikli Geribildirimin Özellikleri

Geribildirim öğrencinin gelişimine katkısı ölçüsünde niteliklidir. Nitelikli geribildirim öğrencinin öğrenme ve becerisini geliştirme isteğini güdüler. Öğrenci tarafından değerli bulunur ve dikkate alınır. Alanyazında yer alan çalışmalardan hareketle nitelikli geribildirimin özellikleri temel olarak yedi ulamda sınıflandırılabilir.

Çizim 1. Nitelikli Geribildirimin Özellikleri (Çetinkaya, 2019)

Çizim 1'e göre nitelikli geribildirim hedef odaklı, kullanışlı, zamanlı, uygun sıklıkta, tutarlı ve destekleyici olmalıdır. Nitelikli geribildirimin özelliklerine ilişkin açıklamalar şöyledir (Çetinkaya, 2019):

1. *Hedef Odaklı*: Öğrencilerin durumlarını görüp gelişim gösterebilmesi için geribildirim somut olmalı ve belirli, ölçülebilir bir başarım hedefi ile ilgili olmalıdır. "Güzel konuştun" ya da "iyi bir konuşma değildi" gibi geribildirimler öğrencinin durumunu görüp gelişim gösterebilmesi için somut ve açık değildir. "Konuşma konusunun ana hatlarını açıkça ortaya koydun." gibi açık bir geribildirim öğrencinin güçlü yönünü nedenleriyle birlikte anlamasını sağlar. Öte yandan "konuşma yaparken jest ve mimiklerini konunun içeriğine uygun

kullanırsan ve önemli kavramları vurgulayarak belirginleştirirsen konunun ana hatlarını daha iyi ortaya koyabilirsin" gibi hedef odaklı, somut ve açık bir geribildirimle öğrencinin zayıf yönünü görüp geliştirmesi sağlanabilir.

2. *Kullanışlı*: Öğrenci anlayamıyorsa geribildirim değerli değildir. Geribildirim doğru ve hedefe yönelik olabilir, ancak kullanıcının anladığı bir dilde söze dökülmemişse, amacına hizmet etmez. Öğrencinin anlamlandırabileceği kavram alanından uzak ve birçok gereksiz ayrıntı içeren geribildirim öğrencinin kafasını karıştırabilir. Bu yüzden öğretmenin geribildirimi yalın bir dille ve aşırı ayrıntıya kaçmadan vermesi gerekir.
3. *Zamanlı*: İletişim karşılıklı gerçekleştirilen etkileşimsel bir süreçtir. Bu sürecin duyuşsal boyutları da vardır. Kişinin konuşurken sözünün kesilmesi, söylediklerinin dikkate alınmaması gibi durumlar kişiyi örseler; bunun sonucunda da konuşma kaygısı, düşük özyeterlik algısı, olumsuz tutum gibi duyuşsal durumlar gelişebilir. Bu yüzden öğretmenin öğrenciyi dikkatle dinlemesi ve konuşmasını tamamladıktan sonra geribildirim vermesi en yararlı yaklaşımdır.
4. *Uygun Sıklıkta*: Öğretmen eğitim sürecinde verdiği geribildirim sıklığını ayarlamalıdır. Gerekli durumlarda mutlaka geribildirim vermeli fakat aşırıya kaçmamalıdır. Tüm hataların düzeltilmesi öğrencileri örseler ve öğrencide derse karşı olumsuz tutum gelişmesine neden olabilir. Öte yandan belirlenen hedef dışında verilen geribildirim öğretimin odağının belirsizleşmesine neden olur.
5. *Tutarlı*: Yararlı olması için geribildirim tutarlı olmalıdır. Öğrenciler dengeli, açık ve güvenilir olması durumunda geribildirime daha kolay uyum sağlayabilir. Öğretmen ders sürecinde benzer başarımı gösteren bir öğrenciye olumlu, diğer öğrenciye olumsuz geribildirim verirse öğretmen tarafından verilen geribildirim öğrenciler tarafından değersiz bulunabilir.
6. *Destekleyici*: Öğrenciler geribildirim alma sürecinde destekleyici veya olumlu yorumlara değer verir. Geribildirim olumlu olmalı, çalışmanın güçlü yönlerine ve öğrenme hedefine uyumuna odaklanmalıdır. Geliştirilmesi gereken alanları belirten ve geliştirmeye yönelik öneri getiren geribildirim destekleyicidir.

Sonuç

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde etkili geribildirim, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek için önemli bir bileşendir. Dil öğrenme sürecinin başlangıcında ve ilerleyen aşamalarda yapılan geribildirim, doğru dil kullanımını pekiştirebilir ve öğrencilerin kendilerine güven duymasına yardımcı olabilir. Ancak, her öğrencinin bireysel gereksinimleri göz önünde bulundurularak, geribildirim stratejileri özelleştirilmelidir. Geribildirim, yalnızca yanlışları düzeltme değil, aynı zamanda öğrencinin güdüsünü artırma ve öğrenme sürecine katılımını güçlendirme amacını taşır.

Çok fazla düzeltme yapmak öğrenciyi bunaltabilir ve özgüven kaybına neden olabilir. Bu yüzden geribildirimde dengeyi sağlamak çok önemlidir. Ayrıca, öğrenci, geribildirimleri yanlış anlayabilir veya fazla eleştiri aldığını düşünebilir. Bu durumu engellemek için geribildirimin açık ve anlayışlı bir biçimde verilmesi gerekir.

Son yıllarda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde geribildirim konusuna yönelik çalışmaların yaygınlık kazanmaya başladığı görülmektedir (Çakır, 2023; Çetinkaya, Bayat ve Alaca, 2016; Çetinkaya ve Hamzadayı, 2015; Erol, 2024; Göktaş ve Aksak Gönül, 2022; Kaptı ve Kana, 2018; Kardaş ve Cömert, 2021; Ülper ve Çetinkaya, 2016). Bu alanda geribildirimle ilgili yeteri kadar çalışmamış ve çalışması gereken daha birçok konu bulunmaktadır. Örneğin alan yazında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin hangi beceri ve alt beceri alanlarına yönelik geribildirim almak istediklerini belirleyen bir çalışma yer almamaktadır. Öğrencilerin geribildirim stratejilerini, geribildirim türlerini ne derece yeğledikleri, öğretim sürecindeki geribildirimin niteliğine ilişkin görüşleri konusunda çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

Çakır, M. H. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde düzeltici geri bildirimin etkisi. Bezgek Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi, 2(3), 209-221. http://dx.doi.org/10.56987/bezgek.31

Çetinkaya, G. (2019). Konuşma eğitiminde geribildirim. G. Çetinkaya (Ed.), *Konuşma ve eğitimi* içinde (ss. 285-300). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çetinkaya, G. ve Hamzadayı, E. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecinde sözel düzeltme geribildirimleri: Öğretmen ve öğrenci yeğleyişleri. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic, 10*(3), 285-302.

Çetinkaya, G. ve Köğce, D. (2014). Ortaokul Türkçe ve matematik öğretmenlerinin öğrencilere verdikleri sözel geribildirimlerin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18*(2), 113-136.

Çetinkaya, G., Bayat, N. ve Alaca, S. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecinde yazılı düzeltme geribildirimleri ve öğrencilerin edimsel çıkarımları. *Mediterranean Journal of Humanities, 6*(1), 85-98. doi: 10.13114/MJH.2016119291

Erol, N. (2024). *Doğrudan ve dolaylı geribildirimin yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin yazma başarısına etkisi.* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.

Göktaş, B. ve Aksak Gönül, A. (2022). Yabancı dil olarak Türkçe öğreticilerinin yazma becerisinde geri bildirim alışkanlıkları. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 124-147. https://doi.org/10.47834/utoad.46

Hamzadayı, E. ve Çetinkaya, G. (2011). Yazılı anlatımı düzenlemede akran dönütleri: Dönüt türleri, öğrenci algıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(1), 147-165.

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research, 77*(1), 81-112.

Kaptı, M. ve Kana, F. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde geri bildirimle ilgili öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching, 6*(1), 320-336.

Kardaş, D. M. & Cömert, Ö. B. (2021). Yabancılara Türkçe dil bilgisi öğretiminde geribildirimin öğrenici başarısına etkisi üzerine bir araştırma. *Turkish Studies-Education, 16*(1), 423-434. https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.47818.

Kluger, A. N., & Denisi, A. (1996). The effects of feedback interventions on performance: A historical review, a meta-analysis, and a preliminary feedback ıntervention theory. *Psychological Bulletin, 119*, 254– 284.

Ülper, H. ve Çetinkaya, G. (2016). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin yazılı taslak metinlerine yönelik geri bildirim almaya ilişkin beklentileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13*(33), 1-17.